

292. Karlu Němcovi do Sanssouci u Postupimě — 2. a 8. ledna 1859

Orig. neznám. Otisk: Z. Záhoř v Lidových novinách 2. prosince 1920.

List Tvůj — z 22. prosince 1858; *list pro pana Fintelmannna* — dopis Josefa Němce zahradníku Fintelmannovi, nadřízenému Karlovu; Karel píše 22. prosince 1858, že jej Fintelmannovi odevzdal; *do Vidně jednomu bohatému a hodnému pánu* — Františku Šebkovi (1814 až 1862), vídeňskému staviteli a mecenáši; viz dopis č. 293 a dopis Karlův matce ze 17. a 18. dubna 1859; *Fingerhut* — Ferdinand F.; *kvapnou práci k dodělení* — snad některý překlad divadelní hry (Pravzor Tartuffa K. F. Gutzkova nebo Vládu a lásku K. Edm. Chojeckého, viz o tom v dalších dopisech tohoto roku), anebo ještě pravděpodobněji pojednání Kraje a lesy ve Zvolensku pro Živu (1. sešit 7. ročníku, 1859); *táta měl také co psát* — snad věci obchodní, např. účty před Novým rokem; *neboť Ti chce... sám psát* — ale nenapsal, viz o tom v druhé části tohoto dopisu (datované 8. lednem); *Wendtland* — ředitel zahrad v Hannoveru, cestovatel a botanik; Karlovi odpověděl, že nemá pro něho volné místo; *za prvního* — za prvního zahradnického pomocníka; *Řeknu panu Mánesovi* — Josefu M., viz dopis č. 290 (Listy III): „Já bych Ti udělala ráda tu radost, a nemůže to být..., leč by mne malíř Mánes, s kterým jsem známá, černě vykreslil“ a dopis Karlův z 22. prosince 1858: „Ten malíř Mánes by Tě přec mohl pro mne vykreslit“; kresbu neznáme, patrně k ní nedošlo; *o Hynečkovi* — o synu Hynkovi; *že jim nic nepíšeš* — dopisy příbuzných ze Zaháně z této doby neznáme; *Talutmauern* — skleníkové zdi, viz dopis č. 390 (Listy III) a dopis Karla Němce z 10. listopadu 1858; *Já Ti to opravím* — takovou práci Karla Němce neznáme, patrně ji nenapsal; *Wellingtonie* — Sequoia gigantea, r. 1850 objevená, Karel Němec o ní psal v dopise z 22. prosince 1858; *že jsi ztratil toho přítele* — Pomořana Bauera, Fintelmannova zaměstnance, jenž odjel do Hamburku (dopis Karlův z 22. prosince 1858); *do... hádek... s tím novým* — se Schmidtmannem z Hessen-Kasselu (dopis Karlův z 22. prosince 1858); *budu nyní psát do ruského časopisu* — do Parusu, viz dopis č. 291 (Listy III); k této spolupráci nedošlo; *těm štuclíkům* — K. Němec píše 22. prosince 1858: „... i ty štuclíky... Či to jsou ty střevíce? To si až

* Používané zkratky: ČS — Museum Boženy Němcové v České Skalici, G — Sebrané spisy B. Němcové, sv. XIII, Korespondence III, vyd. M. Gebauerová, 1920, Haluzický — Bohumil Haluzický, Božena Němcová a Slovensko, 1958, M — Archiv Matice slovenské v Martině, NM — literární archiv Knihovny Národního musea, V — Korespondence a zápisky B. Němcové, vyd. Vinc. Vávra, b. r., Záhoř — soupis korespondence B. N. v 2. vyd. Výboru z korespondence B. N., sestavil Zdeněk Záhoř, 1922.

posud nemohu nikterakž vysvětlit; no já je tak také upotřebit mohu"; *Tudy do toho vlezteš nohou* — zde Němcová v dopise načrtla podobu nohy; *po stranách dát kůžky* — tímto místem je vysvětlen údaj Überstehny v dopisu č. 290 (Listy III); *Obrazy ze života* — Obrazy života, vydávané r. 1859 J. R. Vilímkem za redakční spolupráce Jana Nerudy; článek o Wellingtonii v nich nevyšel; *Škola a život* — pedagogický časopis s beletristickou přílohou Štěpnice, vydávaný v l. 1855—1869 za redakce J. V. Rozuma; *Živa* — přírodovědecký populární časopis, redigovaný J. E. Purkynem a J. Krejčím, vycházel v l. 1853—1864; *pěstování merunek a broskví* — Němcová otiskla v Štěpnici r. 1859 článek Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny; *mladý Palacký* — JUDr. a PhDr. Jan Palacký (1830—1908); *raději si hleděl věci, která Ti jen na škodu byla* — Němcová myslí na Karlovo milostné vzplanutí k vlastní tetě Adéle (Aidě) Panklové; *Poděkování jsem vyřídila všude i přečetla* — poděkování z dopisu Karlova z 22. prosince 1858 za dary, o nichž mluví Němcová v dopisu č. 290 (Listy III); *Blecha* — zahradník v Klamovce v Košířích; *s Marií* — s Marií Klasnou, někdejší služebnou Němcových; *osvobozen dosud není* — od vojenské povinnosti; *Hanušovic* — rodina univ. prof. dr. Ignáce J. Hanuše; *Josef Rank* — (1833 až 1912), slovníkář, synovec Josefa Franty Šumavského; *Karel* — Karel Rank (1838—1890), bratr Josefův, novinář, redaktor Vosy, Pražských novin, Hvězdy, Svobody atd.; *u Šumavských* — v domácnosti Markéty Frantové, sestry zesnulého Josefa Franty Šumavského.

293. *Karlu Němcovi do Sanssouci u Postupimě* — 21. dubna 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM; na str. 6 přípisek Josefa Němce.

obdrželi jsme Tvůj list — Karel psal matce 2. února 1859, ale zde je míněn až jeho dopis ze 17. a 18. dubna 1859; dopis, který Němcová psala Karlovi 17. února 1859, neznáme, stejně jako není dochován list matčin, jež Karel dostal 18. dubna 1859; *o listu, který jsi psal k tátovému svátku* — k 19. březnu, podle Karlova dopisu ze 17. dubna 1859 byl otcí (i matce) poslán 18. března, neznáme jej, nedošel; *vyňatek z Musejníka* — patrně první část práce *Obrazy ze života slovenského* (ČČM 1859, č. 1, str. 86 a d.); číslo vyšlo v dubnu 1859; *jeden svazeček Pohádek* — snad poslední, desátý svazeček Slovenských pohádek a pověstí, vydaný r. 1858; *Zschokke* — Novely německého spisovatele Heinricha Zschokke (1771—1848) chtěl Karel podle dopisu ze 17. a 18. dubna 1859 prodat; *jsou zde knihy takové za facku* — za fatku, velmi levné; *Od pana Šebka nedostala jsem... zprávu* — na žádost o pomoc, viz dopis č. 292; *ještě jednou [psát] p. Šemberovi* — dopis není v pozůstalosti A. V. Šembery, nevíme, byl-li poslán; *z divadla 40 fr. KM za dva kusy překladu* — za Gutzkowův Právzor Tartuffa a za Chojeckého Vládu a lásku, viz dopis č. 292; *Jeden... se bude dávat po svátcích* — Právzor Tartuffa měl premiéru až 13. listopadu 1859; *Pešková* — Eliška P. (1833—1895), provd. Švandová ze Semčic, význačná tehdejší herečka, spisovatelka; *Maierhöfen* — Dvorce, ves se zámkem jižně od Tachova na západních hranicích Čech, Josef Němec zde pracoval v kolovratském ar-

chivu až do září 1859, kdy se vrátil do Prahy; *hrabě Kolovrat* — Kolovrat Liebsteinský; *že z té Vídne přece něco dostanem* — od Fr. Šebka, viz dopis č. 292; *Můj obrázek* — viz dopis č. 292; *Matka pana dr. Čejky* — Marie Čejková (nar. 1787), vdova po učiteli z Rokycan, matka lékaře Josefa Č., zemřela 7. dubna 1859; *kněžna Taxisová* — Marie Isabela Thurn-Taxisová (nar. 1795 v Drážďanech) umřela 13. března 1859; *Taxis* — JUDr. Rudolf Thurn-Taxis (1833—1904); *Ten článek dodělej* — článek o talutových zdech, viz dopis č. 292; *Mladý Frič Josef* — Josef V. Frič, od 30. srpna 1858 konfinovaný v Déesi, byl po 8. březnu 1859 propuštěn; *že jsi z Berlína... nedostal ještě odpověď* — Karel psal patrně zahradníkovi Bosséovi, viz Karlův dopis ze 17. a 18. dubna 1859; *Erdmannsdorf* — míst toho jména je ve Slezsku (tehdy pruském) několik, u Lehnice, u Vratislavě; *Muskava* — Mužákov, místo v tehdejší pruském Slezsku, západně od Zaháně, viz dopis č. 205 (Listy III); *musíš se dostavit do Běldku* — tam v té době rodina Němcových příslušela, protože tam byl otec J. Němec stále ještě zapsán jako státní úředník; *Výstava květinová* — v sále na Žofínském ostrově ve dnech 9. až 11. dubna; *Dostala jsem listek* — vstupenku do květinové výstavy; *Liblinský* — Jan Knedlhans Liblinský (1823—1889), žurnalista; *2 tl.* — dva toлары, pruské mince; *ten mark* — známku na psaní; *Táta Ti bude... také psát* — dopis neznáme; *u jednoho sedláka* — u sedláka Jiskry, otce Jaroslavova spolužáka, viz dopis č. 298; *je v antice* — v oddělení, kde se kreslilo podle antických předloh; *v psaní, co se ztratilo* — v dopisu z 18. března 1859, viz o něm výše.

294. *Samu Chalupkovi do Horní Lehoty* — 29. dubna 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, NM.

Obdrževši Váš list — dopis není dochován; *kázala jsem dceři napsati Vám list* — tento dopis rovněž neznáme; *paní Justová* — jak vysvítá z dalšího údaje v tomto dopise, šlo o chudou učitelku z okolí Sama Chalupky; dopis paní Justové není znám; *Kozák* — v almanachu Kytice na r. 1859 otištěn s názvem Kozácká, v souborných Spevech Sama Chalupky z r. 1868 opět však s původním názvem Kozák; *Krdlohořská* — viz Spevy Sama Chalupky (1868), str. 140 a d; *skřípli by ho zle, junáka* — šlo o báseň, jejímiž hrdiny byli horní chlapi a jejíž konec volá: Do zbroje! Kto si syn / svojho rodu hodný; / abo-že mi zahyň, / abo buď svobodný; *Na „Vážně“ se těším* — na báseň Starý vázeň (Spevy, str. 13 a d.), Chalupkovo zpracování motivu lidové zpíevanky Starý vázeň, kterou Němcová umístila S. Chalupkovi v ČČM, viz další vysvětlivku; *v Musejníku „Vážně“* — lidovou zpíevanku Starý vázeň, anonymní, viz ČČM 1858; *Igor* — báseň tohoto jména není ve Spevech Sama Chalupky z r. 1868; *dopisy do slovníku konverzačního* — Fr. L. Rieger organisoval v té době vydávání Slovníku naučného, viz dopisy č. 200 a 255 (Listy III); slovník začal vycházet v květnu 1859, v 1. svazku je mezi přispívateli jmenován i Samo Chalupka a uvedena jeho spolupracovníká značka Cha; *na vašnost pana bratra* — na Jána Chalupku (1791—1881), slovenského spisovatele, satirika a romanopisce;

dávná ta myšlénka Palackého — na vydávání naučného slovníku myslil František Palacký už r. 1851, viz dopis č. 74 (Listy I); *Co sto věků stavělo, zvrtné doba* — parafráze verše z Předzpěvu Slávy dcery Jana Kollára; *ty nové peníze* — r. 1857 došlo v Rakousku ke změně měny; *budoucnost S* — budoucnost Slovanů, dopisy B. Němcové byly zadržovány policií, proto často v dopisech naznačovala a napovídala; *Obrázky moje v Musejníku a v Živě ze Slovenska* — Obrazy ze života slovenského v ČČM 1859 a Kraje a lesy ve Zvolensku v Živě 1859; *doktorovi Z...* — Gustávu Kazimíru Zechenterovi; *Hattala* — Martin H. (1821—1903), Slovák, profesor pražské university; *dobrá paní Vaše* — paní Fruška (Eufrosina) Chalupková; *Katuška* — schovanka Sama Chalupky; *Chrbantěrka... Katkula* — hornolehotské sousedky, jež vyprávěly Němcové pohádky.

295. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 18. května 1859

Orig. neznám. Otisk — fragmentární — v Besedách Času 1906, str. 382. Karel píše 19. května 1859, že dostal dva dopisy matčiny, jde však o dopis z 21. dubna (č. 293) a o další, který neznáme a který podle dopisu Karlova můžeme datovat jen přibližně termínem ad quem: před 18. květnem 1859; dopis matčin z 18. května neměl tehdy ještě v rukou.

až se vojna pořádně začne — 23. dubna 1859 dalo Rakousko Sardinii ultimátum, a když Sardinie nevyhověla, začala se válka; *pan kníže* — JUDr. Rudolf Thurn-Taxis, viz dopis č. 293; *dr. Jeřábek* — JUDr. Jan J. (1831 až 1894), právník, politik, novinář, s Rudolfem Thurn-Taxisem založil r. 1861 časopis Právník.

296. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 9. června 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, 1 lístek, osmerka ostřížená do čtverce, NM. Na obálce s adresou je na rubu pečeť a frakturovými iniciálami JB v pěticípém lístku.

Tvůj list — dopis z 19. května 1859; *a p. ř.* — a podobní řemeslníci; *u Magenta* — u Magenty byli Rakušané v italské válce poraženi 4. června 1859; *v našem Vlasku* — v severních částech Apeninského poloostrova, náležejících tehdy Rakousku (v Lombardsku a Benátsku); *sedmašedesátníci pražští* — označení pražských reakcionářů a monarchistů z r. 1848, viz dopis č. 36 (Listy I) a vysvětlivku k němu; *r. vláda... za pomoc v Uhřích* — rakouská vláda za pomoc, již Rusové přispěli r. 1849 k potlačení maďarské národní revoluce; *Danilo* — první světský kníže Černé Hory, vládl v l. 1851—1860; *Napoleon* — Napoleon III.; *V Srbsku... knížete vypověděli* — Alexandra Karađorděviče, jenž vládl v l. 1842—1858; *Miloš* — Miloš Obrenovič byl znova zvolen za srbského krále a vládl pak ještě v l. 1859 až 1860; po prvé vládl v l. 1817—1839; *Couza* — Alexandr Jan Cusa (1820 až 1873) byl zvolen r. 1859 za hospodara Knížectví moldavského a valašského; sloučil pak obě tyto země v Knížectví rumunské a byl jeho prvním vládcem; *Košut* — Kossuth Lajos (1802—1894), vůdce maďarské revoluce z let 1848 a 1849; *z toho Bundu... by rádi Rakousa vymazali* — německý

Bund byl utvořen po pádu Napoleona I. a ovládali jej Rakušané; ale mezi rakouskými Němci a Němci z německých států vznikly třenice, jež se skončily r. 1866 porážkou Rakouska a jeho vyloučením z Bundu; *die Räuber*,... — loupežníci, holota, barbarský pronárod; *list nedostala jsem*... z *Vidně* — od Fr. Šebka, viz dopis č. 292; *s jedním pánem zde* — není možná určit, o koho jde; *fracht* — poplatek za náklad posílaný po dráze; *Katalog* — pražské květinové výstavy, po němž zatoužil K. Němec v dopise z 19. května 1859; *brausepulver* — šumivé prášky s jedlou sodou; *výkres nymburského kostela* — děkanského chrámu sv. Jiljí v Nymburce, kresba byla reprodukována J. Farským litograficky jako příloha k článku K. V. Zapa Nymburk, královské město nad Labem, v Památkách archeologických a místopisných 1859; *Dorinka* — Theodora Hanušová (1841—1920), druhá dcera prof. I. J. Hanuše, učitelka, spisovatelka a překladatelka; *Klementka* — Klementina, Kleměna Hanušová (1845—1918), třetí dcera prof. Hanuše, učitelka tělocviku a odborná spisovatelka; *hrabě Auersperk* — kníže Karel Vilém Filip, zvaný Carlos A. (1814—1890), nejvyšší maršálek zemský, zprvu odpůrce vídeňského centralismu, od počátku let padesátých vášnivý centralista; vyzvání k utvoření českého dobrovolnického sboru v Pražských novinách z 15. května 1859 je podepsáno na prvním místě knížetem Auerspergem; *list ze Švýcar* — od Josefa Kodyma; [*Adresa*:] Blahorodému pánu, panu K. N., zahradnickému pomocníkovi v královské pruské dvorní zahradě, Nový palác, Sanssouci u Postupimě.

297. *Doře Němcové do Domažlic* — 27. července 1859

Orig. dnes nezvěstný. Otisky — G III, 117, V 292 — se od sebe liší, přidružujeme se v podstatě otisku G, jenž je úplný, nevynechává občansky závadná místa a také je po stránce jazykové věrohodnější. Z otisku V přejímáme větu „Na cestu musela jsem mu dát přece také něco“, která u G chybí. Ve větě „Přišlo od něho 25 kr. starých“ čte V „...21 kr. starých“. Jméno Quastovi čtla G Quarytovi.

Naninka — Anna Bělohradská, hospodyně u převora v Domažlicích, viz dopis č. 213 (Listy III); *Dora* psala 21. července 1859, že spala v šenkovně na slámě, že jí peníze nevystačily; *k myslivcovům* — k Bendovým do Stanětic, viz dopis č. 298; *Němcová* se s Bendovými znala z let 1846—1848; *Manka* — Langhamrová, služka Němcových, rodačka z Domažlic, jela na Chodsko spolu s Dorou; místo ní v té době posluhovala Němcové její mladší sestra Zuza, Zuzl; *od švagra* — od Františka Němce, zaměstnaného v Lendekově cukrovaru v Novém Bydžově; *k Palackým* — zde si Němcová dovolila drobnou nepravdu na omluvu, proč neposlala Doru k příbuzným; *Just* — Jan Just, majitel závodu pro předkreslování a ruční práce ženské; *25 kr. starých* — tj. staré měny; *od Zapa peníze* — Karel Vladislav Zap, redaktor Památek archeologických a místopisných, si dával Jaroslavem Němcem kreslit památky a kostely; viz dopis č. 296; *invalidovna* — v Karlíně; *Libiš* — ves u Obríství na Vltavě jižně od Mělníka; *Všejany* — ves v okrese nymburském; *v Židech* — v tehdejší Židovské Městě praž-

ském, v někdejší pražském ghettu; *Zuza* — Langhamrová, jež byla jinak zaměstnána v některé pražské továrně a k Němcovým jen docházela a u nich přespávala; *pár zlatých ze Živy* — v NM je dochován účet honorářů B. Němcové ze Živy r. 1859: za Kraje a lesy ve Zvolensku dostala 43 zl. 51 kr. stříbra; *Borka* — Marie Borová, roz. Konopíková (zemř. 1883), žena chrastavického rychtáře Jana Bora; *Bor* — Jan B. (zemř. 1885), rychtář v Chrastavicích, viz i dopis č. 298; *ty mění i lidé* — ... i lidi; *pan baron* — Karel Maria Drahotín Villani (1818—1883), rodák ze Sušice, pán na Strážkově u Benešova, spisovatel; *Ty dni mě fotografovali* — fotograf Vilém Rupp, viz dopis č. 308; *Quast* — Jan Zachariáš Q. (1814—1891), malíř miniatur na porcelánu a skle; *Je to již v novinách ohlášeno* — *Morgenpost* z 26. července 1859 píše: Den zahlreichen Verehrern der Frau Božena Němcová wird die Nachricht willkommen sein, daß in den nächsten Tagen das lithographierte Portrait dieser volkstümlichen und geistvollen böhmischen Schriftstellerin erscheinen wird. (Přčetným ctitelům paní B. Němcové bude vítána zpráva, že v nejbližších dnech vyjde litografický portrét této národní a duchaplné české spisovatelky.) B. Němcová se však své litografované podobizny, díla Josefa Farského, nedočkala, portrét byl vydán až po její smrti, r. 1862; *spisovatelka, co sedávala u domácích na schodech* — stařena, jež uměla psát a proto psala pokoutně dopisy a jiné písemnosti lidem, kteří sami nedovedli něco sepsat; viz i dopis č. 298; *fragle Manky — a Nanyňka* — Manka Langhamrová a Nanyňka Bělohradských; *převor* — Jan Fastr, domažlický děkan a převor; *posílám Ti marku* — známku na dopis, aby Dora nemusela posílat psaní nevyplaceně, což pak bylo pro adresáta dražší.

298. *Doře Němcové do Stanětic* — 6. srpna 1859

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Zachována je jenom část dopisu, konec chybí.

List Tvůj — z 2. srpna 1859; *Ledvina* — domažlický povozník, forman; *Zuzl* — posluhovačka Němcové, viz dopis č. 297; *předplacení mi také vyjde* — dojde předplacení na obědy; *Morgenpost* — pražský politický deník, vydávaný v l. 1858—1862, zajímaví se o české národní a politické snahy, v jeho redakci byli i čeští žurnalisté, a to tak významní jako redaktor Jan Ohéral a spolupracovníci Josef Barák a Jan Neruda; Němcové předplácel *Morgenpost* Vojtěch Náprstek; *Westermanna nový běh* — nový ročník *Westermanns Illustrierte deutsche Monatshefte*, populárně naučného a zábavného časopisu, založeného r. 1856 G. Westermannem a redigovaného spisovatelem Adolfem Glaserem; *George Sandové „Jean Žižka“* — v knize Jean Zyska vypsala George Sand r. 1853 romanticky a s četnými historickými omyly život Žižkův; *nyní dostane* — Němcová buď myslila na přítele, který jí v posledních letech nejen předplácel noviny, ale i půjčoval literaturu, zejména zahraniční, na Vojtěcha Náprstka, nebo jde o přepsání místo „dostanu“; *Historie Anglicka* — *History of England*, dílo anglického historika Thomase Macaulaye, vydané z větší části už r. 1858; v l. 1849 až 1861 vyšlo několik německých překladů, *Bilanův* (Lipsko), von Beselerův

(Brunšvik), von Paretův (Stuttgart); *Jiskra* — rolník v Libiši, jeho syn byl spolužákem Jaroslava Němce; *Libiš* — viz dopisy č. 293 a 297; *od barvy klobouku* — od obarvení; *Fastrová* — Marie F., roz. Kejmarová, žena Petra Fastra, majitele Novoměstské kavárny v domě U Myslíků v nynější Myslíkově ulici, na Novém Městě pražském, nedaleko Řeznické ulice, kde tehdy bydlela B. Němcová; *Staňtice* — Stanětice u Domažlic, kde byla Dora Němcová v rodině myslivce Bendy, viz dopis č. 297; *Myslivecké zábavy* — Zábavy myslivecké, vydávané od r. 1856 odborným spisovatelem Františkem Špatným; Němcová do nich přispěla črtou Poslední medvěd na Čerchově nedaleko Domažlic a honba na medvěda na Polhoře v Gajdošově potoku na Slovensku (1858, 3. sv., str. 41—44); Němcová poslala Zábavy myslivecké myslivci Bendovi darem; *Bor* — rychtář v Chrastavicích, viz dopis č. 297; *U slečny* — u jedné ze slečen Clottyových, Francouzek, v jejichž soukromé škole se učila Dora francouzsky, viz dopis č. 208 (Listy III) a vysvětlivku k němu; *Čejka* — Josef Čejka byl tehdy v Čejticích u Mladé Boleslavě na zámku Jana z Neuberků, mecenáše české literatury, Českého musea a Matice české; *baron* — Karel Maria Drahotín Villani, s nímž se tehdy Němcová stýkala; z této doby (z prosince 1859) je také dochován jeho dopis psaný Němcové; viz dopis č. 297; *v Podole* — pod Vyšehradem; *Klíč* — Karel K. (1841—1926), malíř; Villani mu dal vymalovat Jaroslava Němce v kroji sokolníka a Němcovou v kostýmu Čechie; *litografie není také ještě hotova* — viz dopis č. 297; *Budu-li mít jeden nazbyt* — jeden výtisk připravovaného litografického portrétu; *Zaitzová...* — tato paní a všechny osoby dále uvedené jsou spolu- bydlící B. Němcové v domě v Řeznické ulici; *Ta spisovatelka ubohá* — viz dopis č. 297; *u Fingerhutů* — ve fingerhutovském domě U Halánků na Betlémském náměstí; *na plácku* — na Betlémském náměstí; *Vojtěch F.* — Vojtěch Fingerhut-Náprstek; *že přijdu v pátek předpolednem k němu* — Vojtěch Náprstek si v svých denících, uchovaných v archivu Náprstkovy musea, zaznamenával návštěvy, tedy i návštěvy B. Němcové, ale tato návštěva není v nich poznamenána; *Čech a Němec* — veselohra Jana Nepomuka Štěpánka z r. 1816; *Český dobrovolník a francouzská selka* — aktový komický výjev, jenž měl 4. srpna 1859 premiéru v aréně ve Pštrosce; *ml. Kolár* — František K. (1830—1895), herec a kreslíř, synovec Josefa Jiřího Kolára; *aréna* — aréna ve Pštrosce na Vinohradech, v zahradě dnes zastavěné, jež byla mezi dnešní Stalinovou třídou a Polskou ulicí; *Tennerová* — snad Gabriela T. (nar. 1830), žena Ignáce T., vojenského zásobovacího oficiála z Malé Strany.

299. *Jaroslavu Němcovi do Kolína (?)* — 12. srpna 1859

Orig.: 1 list, 8°, Vlastivědné museum v Táboře.

baron — Karel Maria Drahotín Villani; *marky vyšly mně* — Němcové došly známky, předplatné na obědy; *přijede Dora a Manky* — z výletu na Domažlicko; *25. ještě za kolik dní nebude* — 25. dne v měsíci bral Josef Němec pensi; *protože to neudávám* — Němcová poslala v dopise zlatku,

aniž to vyznačila na obálce, chtěla, aby porto bylo lacinější; *Tvoje psaní z Kolína* — z 10. srpna 1859; *z Nymburka* — Jaroslav psal z Nymburka 3. srpna 1859; *do Poříče* — do Poříče, k rodičům prof. Jana Bohdana Staňka; *do Strážkova* — k Villanimu; *do Bydžova* — k příbuzným Josefa Němce; *ta cesta* — cesta Dořina a Mančina do Domažlic; *Táta... přijede... ke konci měsíce* — z Maierhöfnu, přijel 9. září, viz dopis č. 300; *Staněk tu není jen v neděli* — ...není než v neděli; *Byla jsem... onehdy u p. Vojtěcha Fingerhuta a on u nás* — v zápisníku Vojtěcha Náprstka v archivu Náprstkova musea čteme u data 14. srpen 1859 údaj o návštěvě ‚u Němcové‘, napsaný azbukou; *Copak B* — G III, 129 místo nerozřešila, poznamenala v závorce: nezřetelná zkratka, V četl: Copak R—; jde o Barušku, Barboru Lidmilu Křížkovou (1844—1879), dceru sladovnického v pivovare U Halánků, pozdější první ženu Františka Šimáčka (1827—1885), spisovatelským jménem Vojtěcha Běláka, publicisty a vydavatele časopisů; Němcová chystala Barušku Jaroslavu Němcovi za ženu, jako Karlovi Emilii Hanušovou; *mark* — známka na dopis.

300. *Františku Ladislavu Riegrovi* — 7. září 1859

Orig.: 1 list, 8°, v majetku p. Františka Palackého, správce Musea Fr. Palackého v Praze. Adresátem dopisu nemůže být František Palacký, jež B. Němcová oslovovala jinak. Otisk: Mil. Novotný, *Květy*, 1956, č. 10.

činžovní groš — obecní dávka z nájemného.

301. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 8. září 1859

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, 1 lístek, čtvercový výstřížek z osmerky, NM. Před tímto listem, 12. srpna 1859, psala Němcová Karlovi dopis, jenž není dochován, zprávu o něm nalézáme v Karlově dopisu z 12. srpna 1859.

ten mír — 8. července 1859 byl ve Villafrance a pak v Curychu uzavřen mír mezi Františkem Josefem I. a Napoleonem III.; *ještě nemám těch 40 f.* — za překlad, viz dopis č. 293; *mám jednoho dobrého přítele* — patrně myslí Němcová Vojtěcha Náprstka; *Josef Frič* — Josef V. Frič, jeho londýnský pobyt byl zcela krátký; *Václav* — Václav Frič (1839—1916), technik, v Londýně pracoval v tiskárně, po návratu z Francie a Anglie si vybudoval v Praze obchod s přírodninami; *pojedu... ven* — Němcová cestovala od 23. nebo 24. září do 15. října 1859; tehdy navštívila i kraj svého mládí, viz dopisy další; *Památky* — Památky archeologické a místopisné, časopis K. V. Zapa; *k Bendovým* — viz dopisy č. 297 a 298; *To jsem Ti psala skrze p. Fialu...* viz dopis č. 296; *Jsem fotografována* — u fotografa Viléma Ruppá, viz dopis č. 297 a 308; *Krejčovic mají zase holčičku* — rodina prof. Jana Krejčího, dcerka se jmenovala Doubrava, narodila se r. 1859; *Ludvička* — dcerka Jana Bohdana Staňka Ludovika se narodila už r. 1858; *Erben* — Edvard E. (1834—1867), dějepisec; *Ryšavý* — Dominik R. (1830—1890), matematik, profesor České reálky v Praze; *Šťastný* — Jan Š. (1824—1913), profesor, stonal tehdy plicní tuberkulosou; *v Sanssouci*

to panstvo — podle listu Karlova z 19. května 1859 měl přijet do Sanssouci pruský princ Friedrich Wilhelm s chotí Viktorií; *pěstování broskví v talutmaurách*... — viz článek B. Němcové Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny, v Štěpnici (příloze Školy a života) 1859, č. 2, str. 23 (Spisy B. Němcové, sv. XI, 1957); s *Dorinkou* — s Dorou Němcovou; *Dorinka* — *Klemenka* — *Viluška* — *Milča* — dcery Hanušových; *vedle Křížku* — dům U zlatého kříže nebo U křížku byl v Ječné ulici čp. 516 (24 n.), proti hostinci U Apolla; *Honza Palacký* — Dr. Jan P. se oženil s Marií Terezií Haemplovou (nar. 1841), dcerou bohatého advokáta JUDr. Václava H., majitelkou dvou pražských domů; *Dr. Jurenka* — Hanuš J. se oženil s Karolínou Tillovou, dcerou tochovického sládky, sestrou svého přítele Antonína Tille; *Vorlíček* — František Ladislav V. (1827—1865), učitel v Nymburku; *plechatý Červinka* — viz dopis č. 287 (Listy III); *Marie* — Marie Klasná, někdejší služebná Němcových.

302. *Karlu Němcovi do Sanssouci* — 16. září 1859

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM; psáno na str. 1—3, obálka s adresou. Na obálce cizí poznámka: mit 1 Stk BNote à 5 f. (s 1 kusem bankovky po 5 zl.). Razítko: Prag/16. Sept. Na rubu obálky odesílatel: Fr. Božena Němec, Fleischhauergasse Nr. 1360/II. Pečeť s frakturovými písmeny JB na pěticípém lístku. Úřední pečeť: Fahrpostaufgabsamt. Razítko příchodu: Berlin / 17—9. Razítko vydání dopisu s vloženými penězi: Aug. 18/9. (Vydáno 18/9.)

List Tvůj — z 12. srpna 1859; *Muskava* — Mužákov, viz dopis č. 293; *za výstavu nedáš nic* — Karel píše matce v dopise z 12. srpna 1859 o Drážďanech: „Aspoň kdybych se mohl do obrazárny podívat“; *ty peníze, co jsem dostala na cestu* — patrně od Vojtěcha Náprstka, jenž Němcovou žádal, aby mu všude, kam přijde, zaznamenávala, jaké jsou mzdové, pracovní a vůbec sociální poměry mezi továrenskými a zemědělskými dělníky; viz dopis č. 303; *Reiseeffekten* — (něm.) cestovní potřeby; *Psala jsem Marii* — sestře M. Michenetové do Zaháně; *Šafařík* — Vojtěch Š., viz dopis č. 292; Karel se o něm zmiňuje 12. srpna 1859: „Není pan Šafařík více v Berlíně? Snad bych ho byl mohl navštívit“; *Palacký mladý* — dr. Jan P. [Adresa] Praha. Panu panu Karlu Němcovi, zahradnickému tovaryši v královské pruské dvorní zahradě v Novém paláci, Sanssouci u Postupimě, Prusko [Zpáteční adresa;] Paní Božena Němcová, Řeznická ulice, č. 1360/II.

303. *Vojtěchu Náprstkovi do Prahy* — z Hradce Králové 3. října 1859

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 13,3 × 10,2 cm, ČS; dopis nedokončený, neodeslaný. Slova „pan Vojtěch“ a „Jaroslav“ jsou v dopise napsána azbukou. Vojtěch Náprstek psal Němcové do Nového Bydžova 7. října 1859 a k dopisu přiložil 20 zl. Podepsal se jménem, jehož oba korespondenti navzájem užívali: V. Sokol.

švagr — František Němec, dozorce v Lendekově cukrovaru v Novém

Bydžově, bratr Josefa Němce; *navštívit známého faráře* — Josefa Šafránka; *můj milý pobratim* — Vojtěch Náprstek; *žlutá vodní růže* — stulík žlutý (*Nuphar luteum*); *lemna* — okřehek.

304. Janu Karlu Rojkovi do Nového Města nad Metují — z České Skalice
13. října 1859

Orig. není dochován. Opis byl podle Z. Záhoře u paní A. Hartmannové.
Otisk: *Český lid* 12, 221, G III, 144.

přiložený listek — pro syna Jaroslava; neznáme jej.

305. Josefu Koliskovi v České Skalici — 15. října 1859

Orig.: 1 list, 8°, NM; značně poškozeno.

slíbený opis — patrně Havlíčkova Křtu svatého Vladimíra; *Elegie a Musejní sezení* — Tyrolské elegie a První jenerální schůzka Českého národního museum 1847; *Přiloženou knížečku* — patrně Jana Ámosa Komenského Informatorium školy mateřské, jež bylo r. 1858 vydáno Sborem musejním a Maticí českou a jež Němcová dostala jako členskou publikaci (Josef Němec byl členem Společnosti Českého musea); *do... světnic, kde jsem po tři léta sedávala* — Němcová vzpomíná na svá školní léta v České Skalici, patrně na tzv. opakovací hodiny, do nichž chodila opravdu tři léta (1830—1833), v svém jedenáctém až třináctém roce (M. Novotný, *Život Boženy Němcové*, I, 1951, str. 30).

306. Karlu Němcovi do Rájce u Brna — 5. listopadu 1859

Orig.: 1 list, 8°, NM. Původně bylo napsáno datum 5/10 59, což Němcová opravila na 5/11 59.

jakmile jsi vešel na dvůr — na nástupiště; *p. Reif* — podle dopisu K. Němce z 8. listopadu 1859 zahradník v Rájci u Brna; *budu... Hansmannovi psát* — Leopoldu Hansmannovi; dopis není dochován; *Ty básně pošlu Ti v druhém listu* — viz o nich i v dopise č. 307, šlo jistě opět o opisy velkých satirických skladeb Karla Havlíčka, jimiž tehdy Němcová podělovala všechny své přátele (viz dopis č. 305).

307. Karlu Němcovi do Rájce — 21. listopadu 1859

Orig.: 2 dvojl., 8°, NM.

Tvůj list — z 8. listopadu 1859; *za 5 kr. nových* — za 5 krejcarů nové měny; *Mašinku* — kávový mlýnek žádal Karel v dopise z 8. listopadu 1859; *Pošlu Ti také ty básně* — opisy básní Karla Havlíčka, viz dopis č. 306; *slavnost ke cti Schillera* — ve dnech 9. až 12. listopadu; *Kolovratská třída* — dnešní Příkopy; *Tomek* — Václav Vladivoj T., universitní profesor; *Němec jeden* — Alois šlechtic Brinz (1820—1887), profesor německého práva, v l. 1857—1866 profesor pražské university; *Wallensteins Lager...* — Valdštyňův tábor, Valdštyňova smrt a Úklady a láska; *Šuselka nám píše* — píseň složená na slova Karla Havlíčka; *Wenzig* — Josef W. (1807—1876), spisovatel a středoškolský pedagog; *Rozjímání Rakušana* — přesně:

Rozjímání rakouského občana o císařském vlastnoručním listě od 9. září 1857, ČČM 1859, str. 353—396; *od panování Národních novin* — Havlíčkových, jež vycházely od 5. dubna 1848 do 17. ledna 1850; *rekviem za Jungmanna* — bylo 16. listopadu 1859 v 12. výroční den smrti Jungmannovy; psal o něm např. dlouze Václav Štulc v Pražských novinách 16. listopadu, Lumír 17. listopadu (str. 1099) a Jan Neruda v článku Smíření v Obrazech života (1859, str. 398 a d.); *Vitáskova mše* — Němcová myslí na Jana Nep. Vitásku (1770—1839), ale podle Pražských novin bylo zpíváno *Rekviem h moll Václava Jana Tomáška* (1774—1850); *Koldář* — Josef K. (1830 až 1911), spisovatel, slavista; *Jahn* — Jiljí Vratislav Jahn (1838—1902), spisovatel, r. 1861 nástupce Jana Nerudy v redakci *Obrazů života* v nakladatelství litomyšlského Antonína Augusty; Němcová se s ním dostala za svého litomyšlského pobytu do přímého styku literárního; viz o něm v dopisech z Litomyšle na konci r. 1861; *Jezuitská ulice* — dnešní Karlova na Starém Městě; *před františkánským kostelem* — před chrámem P. Marie Sněžné na dnešním Jungmannově náměstí; *má ji dělat sochař Levý a Mencl líti* — Václav Levý (1820—1870) a kovolitec Josef Branislav Mencl, přítel B. Němcové; k tomu však nedošlo, sochu Josefa Jungmanna vytvořil až r. 1878 sochař Ludvík Šimek; *Sie wollten...* — Chtěli, jak říkali, ženským udělat trochu ostudy; *Dostaneš-li náhradu* — za cestovní výlohy do Rájce, viz dopis č. 306; *Tartüffe* — Gutzkowův Právzor *Tartuffa* v překladu B. Němcové měl premiéru v Novoměstském divadle 13. listopadu 1859; *první představení v jízdárně* — v jízdárně na Karlově náměstí se 13. listopadu 1859 produkovala krasojezdecká společnost ředitelů Leptoqua a Liphardta; *Novoměstské divadlo* — provisorní arénovitá stavba mezi dnešním Národním museem a Hlavním nádražím, hrálo se v ní v l. 1859—1885; *Viluška* — dcera prof. I. J. Hanuše; *Pepíček, sestra jeho Adéla s matkou z Jičína* — Josef Heindl, syn notáře Josefa Heindla z Jičína a paní Roziny, roz. Kalinové z Jindřichova Hradce, vrstevník Jaroslavův, student, jenž byl na bytě u Hanušů; *Skrze ty lístky se Dora nezmlíňovala* — Karel žádal v dopise z 8. listopadu 1859 o památníkové zápisy dcer Hanušových; *Augusta v Litomyšli* — Antonín A. (1829—1866), majitel tiskárny a nakladatel; v korespondenci B. Němcové je tu první zpráva o tomto edičním plánu a o vydavateli prvních sebraných spisů B. Němcové, jejichž první sešit vyšel 20. ledna 1862, den před spisovatelčinou smrtí; *Zelený* — prof. Václav Z. (1825—1875), literární historik, žádal v listopadu 1859 o povolení českého politického deníku; žádost byla zamítnuta 20. prosince 1859; *ještě jeden pán* — dr. Fr. L. Rieger; *Tomíček* — Jan Slavomír T. (1806—1866), žurnalista; *udělají tátu expeditorem* — Josef Němec se však stal až později administrátorem *Národních listů*, které počaly vycházet r. 1861; *Pan Mayer s p. Řezáčem budou vydávat pedagogický časopis* — šlo o *Obecné listy*, časopis všenaučný, nikoli pedagogický; vycházely od ledna 1860 nákladem I. L. Kobra, redigovali je František Josef Řezáč (1819—1879), pedagog, vydavatel *Školy a života* a *Štěpnice*, kdež byla jeho přispěvatelkou i B. Němcová, PhDr. Antonín Majer (1826—1880), odborný spisovatel

a profesor České reálky v Praze, a prof. Václav Zelený; *Obrazy života* — v 2. ročníku (1860) nevycházely již u Jos. R. Vilímka, nýbrž u Antonína Augusty v Litomyšli, ale jejich redaktorem byl toho roku stále ještě Jan Neruda, jenž do Litomyšle i zajížděl; *Spis o Slovensku* — k vydání nedošlo; *Mám také psát o Slovensku do Ruska* — do Parusu, viz dopis č. 292; k této spolupráci rovněž nedošlo.

308. *Karlu Němcovi do Rájce* — 19. prosince 1859

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Naposled v majetku Marie Peškové z rodiny spisovatele Karla Šípka. Otisk Josefa O. Novotného v *Národních listech* 12. listopadu 1933.

Jsem fotografovaná u Rupp — u Viléma Rupp, viz dopisy č. 297 a 301; *do oceli se to ryje v Lipsku* — k provedení rytiny nedošlo, po smrti Němcové byl její portrét rozmnožen jednak xylograficky (jako doprovod nekrologů), jednak litograficky (litografie Josefa Farského); *Formát mých spisů bude velmi elegantní* — ve skutečnosti úprava spisů B. Němcové nebyla elegantní, naopak byla podprůměrná; *při prvním svazku bude podobizna* — nebyla; *Krejčího Geologie* — vyšla u Augusty v l. 1860—1862; *Em. Purkyně Botanika* — tato práce Emanuela P. (1831—1860), syna Jana Ev. Purkyně a profesora lesnické školy, již u Augusty vydána nebyla; *Obrazy života* — viz dopis č. 307; *Humoristické listy* — vydával Jos. R. Vilímek od února do července 1858, znovu mu pak bylo povoleno vydávání v květnu r. 1859; *Na noviny nemají ještě koncesí* — prof. V. Zelený a dr. Fr. L. Rieger, viz dopis č. 307; *Klácel* — František Matouš K. byl tehdy ještě u augustiniánů v brněnském klášteře; *p. str. Purkyně* — pana strýčka P., děti známých ho mohly oslovovat takto důvěrně; Jan Ev. Purkyně se narodil 17. prosince 1787; *Wanka* — JUDr. Václav Waňka (1798—1872), velkostatkář, pražský purkmistr; *úmrtí den Jungmannův* — viz dopis č. 307; *Schillerova slavnost* — viz dopis č. 307; *Dostal jsi tu náhradu* — náhradu cestovného do Rájce, viz dopis č. 307; *Psal jsi do Sagan* — do Zaháně; list neznáme; *její sestra* — Zuza, viz dopisy č. 287 a 298.

309. *Václavu Staňkovi* — koncem r. 1859

Orig. v majetku rodinném. Otisk: G III, 155. Dr. V. Staněk si připsal na list tužkou: „Po 2 letech jsem si je sám odnesl domů. 18/4 861.“

Zpěvánky Kollárovy — Jana Kollára *Národné zpievanky* čili písne světské Slováků v Uhrách (Budín, 1834).

310. *Josefu Kolískovi do České Skalice* — 14. ledna 1860

Orig.: 1 dvojl. a 1 list, 8°, ČS. Psáno na str. 1 až 5.

Básně Růžičkové — Básně Anny Vlastimily Růžičkové (1824—1869), vydány byly r. 1859; *Kytka básniček* — snad Kytka, dar uměny zpěvu, sestavil Josef Krasoslav Chmelenský (dva svazečky, 1836, 1837); *Báchorky* — patrně *Národní báchorky a pověsti Boženy Němcové*, 2. vydání; *Deklamovánky* — snad Františka Douchy (vydání z r. 1853 ve dvou od-

dílech); *Dárek pilné mládeži* — vydaný r. 1857 s podtitulem *Čtení zábavné a poučné*; *Franklin* — Benjamin Franklin, knížka vydaná r. 1852 s podtitulem *Jeho životopis a jeho pravidla*; *spanilomyslný národovec* — jistě Vojtěch Náprstek; *Bude jich... na osm svazků...* — Augustovo vydání spisů B. Němcové mělo opravdu osm dílů, jež vyšly v r. 1862—1863, ale vydání nebylo promyšleně redigováno a látkově je neuspořádáno; *Tureček* — litomyšlský tiskař Jan Tureček, jenž zemřel r. 1836; tiskárnu měli po něm dědicové, r. 1846 se stal jejím majitelem František Berger a ten ji r. 1852 postoupil svému zeti A. Augustovi; *Při prvním svazku bude moje podobizna* — viz dopis č. 308; *cyklus všeslovanských pověstí* — tento svůj úmysl Němcová již nemohla vykonat; *politické české noviny* — viz dopisy č. 307 a 308; *Posel z Prahy* — časopis vydávaný Františkem Šimáčkem (Vojtěchem Bělákem); *poslední číslo Humoristických listů je zabaveno* — č. 15 druhého ročníku ze 7. ledna 1860; *Aufreizung der Nationalitäten* — národnostní štvání; *schillerovská slavnost* — viz dopis č. 307; *aby nenásledovali i u nás příkladu Uhrů* — aby nedošlo v Čechách k nové revoluci; *Jungmanna den úmrtí* — viz dopis č. 307; *sochař Levý* — Václav L., viz dopis č. 307; *Obecné listy* — Němcová psala o nich, viz dopis č. 307, jako o připravovaném pedagogickém časopisu; *prof. Mayer* — dr. Antonín Majer, viz vysv. k dopisu č. 307; *Obrazy života* — vydával r. 1860 A. Augusta v Litomyšli, redigoval je z Prahy J. Neruda; proti očekávání B. Němcové jejich úroveň po stránce nakladatelské, typografické, ilustrační proti r. 1859 klesla, literárně jsou ovšem zásluhou J. Nerudy nadále na výši; *bude míti jiných přispívatelů* — spolupracovnícký okruh *Obrazů života* z r. 1859 a 1860 se v podstatě neliší, navíc je v ročníku 1860 zejména Božena Němcová a Karolína Světlá; *máme... kolik původních dramát* — Hálkova Alexeje, Nerudovu Francesku di Rimini; *z nichž se dvě již provozovala* — Jaroslav Leopolda Hansmanna (premiéra 23. října 1859) a Svatopluk Františka Věnceslava Jeřábka (premiéra 26. prosince 1859); *Sojka* — Jan Erazim S. (1826 až 1887), redaktor *Jasoně*, autor knihy *Naši mužové* (1862); *Jasoně* vydával od 1. dubna 1859 do 20. ledna 1860, vyšlo patnáct čísel, v č. 1 a 2 je otištěn Sojkův pokus o první větší nástin života a díla B. Němcové; *buď se mne stydí, anebo se bojí* — Sojka měl účast v aféře nevrácených dopisů z korespondence B. Němcové s Hanušem Jurenkou, z nichž pak po smrti Němcové otiskl výňatky v knize *Naši mužové*; viz dopis č. 197 (*Listy III*); *jestli se ještě z Říma nevrátila* — lidové rčení ve významu neporodila-li ještě; *Pytašovi* — českoskalická rodina, s dětmi Pytašových chodila Němcová do školy v České Skalici.

311. *Kateřině Petrovičové (Lauermannové)* — 15. ledna 1860

Orig.: 1 list, 8°, NM. Neúplné datum doplnila Kateřina Petrovičová tužkou: „asi 18 15/1 61“; je to však dopis z 15. ledna 1860, srov. jeho obsah s údaji dopisu č. 310;

poslala jsem... část rukopisu do Litomyšle — v dopisu č. 310 píše Němcová, že její spisy začnou v Litomyšli vycházet v březnu 1860; dopis, jímž

doprovodila zázilku rukopisu, neznáme; *Honorár, co jsem státi ještě měla u N.* — u V. B. Nebeského za příspěvky v Časopise Českého musea; *muž s revisemi také ještě hotov není* — revise tehdy prováděl Josef Němec v Novém Bydžově; *buď list dostanu, aneb sám přijede* — Josef Němec se vrátil z revisí před 5. únorem 1860, toho dne (viz dopis č. 313) píše o něm Němcová, že je již v Praze; 25/1 — v den, kdy bral Josef Němec pensi.

312. *Janu Palackému do Mnichova* — 16. ledna 1860

Orig.: 1 dvojl., 8°. NM. Psáno na str. 1 až 3. Dr. Jan Palacký odpověděl 5. února 1860.

Maixnerův bratr — Karel M. (1840—1881), malíř a litograf; bratr malíře Petra M. (1831—1884), který je dále v listu uveden jako *korektor Maixner* (tj. asistent, jímž byl na pražské malířské akademii od r. 1857); *jistý Müller* — pravděpodobně Antonín Müller (nar. 1840 v Turnově), rostenec Jaroslava Němce; A. Müller působil později v Rusku, jako Jaroslav Němec; *Engbert* — Eduard E. (1818—1897), německý malíř, ředitel pražské malířské akademie; *od známého jednoho přítele našeho* — od prof. Jana Bohdana Staňka; *ážio* — (z it.) zde přírážka nad jmenovitou hodnotu rakouské měny.

313. *Karlu Němcovi do Rájce* — 5. února 1860

Orig.: 2 dvojl., 8°, 1 list, 14 × 13 cm, NM.

Psal jsi o vyraženích — v dopise z 12. ledna 1860, Karel byl v Brně u Klácela v klášteře, pak v rodině Leopolda Hansmanna a u Jana Helceleta (na Silvestra, na Nový rok); *tu mapu Doře* — Karel píše, že „jednu velmi pěknou pro ni z Brna přinesl“; *štykování* — (z něm.) vyšívání; *flauze* — (z něm.) naparování; *Ty jsi se urazil mým předešlým listem* — viz dopis č. 308; *že bys doma byl zkažen býval* — Karel psal, že ho chtěla „zkazit“ služka Marie před pěti lety, tedy Marie Klasná; *mehlspeis* — (něm.) moučník; *Manka* — Marie Langhamrová vystřídala opět sestru Zuzu, vrátila se do služby u Němcových; *cingroš* — něm. Zinsgrosch, činžovní groš, obecní dávka z nájemného; *musím to 25. splatit* — v den, kdy bral Josef Němec svou pensi; *poslala jsem mu návrh* — dopis s návrhem sebraných spisů neznáme, ale je dochován dopis, jímž Augusta 5. března 1860 urguje dodání dalšího rukopisu pro první svazek; *na překladu srbských pověstí pracuju* — z této práce B. Němcové zbyla jen troska, viz Spisy B. N., sv. XI, 1957, str. 110n.; *román pro Bibliotéku románů* — pro Bibliotéku českých románů historických i novověkých, kterou vydávala Kateřina Jeřábková, chtěla Němcová napsat román *Žena z lidu* (neboli *Pražská panička*); viz Listy II a III (odkazy v rejstříku Listů, heslo „Němcová, Božena — Pražská panička“); *od Jiří budu se tam stěhovat* — jarní stěhovací termín připadal na sv. Jiří, na 24. duben; *Jaroslav... do Mnichova* — Němcová neměla patrně ještě v rukou odpověď dr. Jana Palackého, jemuž psala 16. ledna 1860 (dopis č. 312); jeho odpověď je datována 5. únorem 1860;

obrátil se... na dva pány — patrně na prof. Jana Bohdana Staňka a snad na Vojtěcha Náprstka; *Kaulbach* — Wilhelm K. (1805—1874), německý malíř, ředitel mnichovské akademie; *Führich* — Josef F. (1800—1876), německý malíř; *místo... v Společenské* — v Společenské zahradě v Praze na Slupi, kde Karel začínal jako zahradnický učeň; *Mladý Václav Frič* — viz o něm v dopisu č. 301; *Moravské noviny* — časopis redigovaný Leopoldem Hansmannem; *byla tu skvělá beseda česká čili slovanská* — na ostrově Žofině 1. února, zprávu o ní přinesl Lumír (1860, str. 114) a Pražské noviny (2. února 1860).

314. Janu Karlu Rojkovi do Nového Města nad Metují — po 7. březnu 1860

Orig.: fragment konceptu dopisu, napsaný na konceptu povídky *Cesta z pouti*. Dnešní uložení tohoto rukopisu není známo. Podle Z. Záhoře byl rukopis „u J. Leleka“. Otisk: J. Lelek, Božena Němcová, 1920, str. 141. Je to odpověď na dopis J. K. Rojka Jaroslavu Němcovi z 23. února 1860.

ostatních pánů — byli to podle dopisu J. K. Rojka z 23. února 1860 opočenský farář Josef Roštlapil (20 zl.), boleslavický farář Pelhřim Novák (12 zl.), novoměstský kaplan Josef Jahoda (12 zl.) a Augustin Koláč (8 zl.); dne 18. března poslal J. K. Rojek Jaroslavovi dalších 48 zl., jež pro něho získal; *žádný z těch pánů není tak* — lze doplniti: tak hodný, tak štedrý — jako pan děkan Rojek, jenž sám poslal příspěvek 22 zl.

315. Karlu Němcovi do Rájce — 2. dubna 1860

Orig.: 1. dvojl., 8°, NM.

list od Fintelmanna — v dopise omylem „od Oehlmann“; Fintelmann byl zahradník v Sanssouci, jeho list není dochován; *píše Ti táta* — dopis z 28. března až 1. dubna 1860; *aby zítra Jiřího bylo* — aby už byl stěhovací termín, viz dopis č. 313; *odporučení... od p. Palackého* — od dr. Jana P.; toto německé doporučení Jaroslava Němce paní R. Englederové, manželce dvorního obchodníka s hudebninami v Mnichově, je dochováno; „*für ledige Herren*“ — „pro svobodné pány“, obvyklá inzertní floskule; *v psaní Tě tak zhanobila* — dopis Marie Michenetové není znám; *budu jí psát* — o tomto dopise nevíme, snad už k němu ani nedošlo; *že Tě zkazily* — Marie a Aida; *Naninka Bělohradských* — viz dopis č. 297 a vysv. k němu; *Kodym* — lékař Filip Stanislav K. (1811—1884), lidovýchovný spisovatel; r. 1855 ovdověl; *v klášteře vypověděla* — u převora Jana Fastra v augustiniánském klášteře v Domažlicích.

316. Karlu Němcovi do Rájce — 2. dubna 1860

Orig.: přípisek na dopisu Jaroslava Němce Karlovi z 2. dubna 1860, v rodinném majetku. V dopise se Jaroslav s Karlem loučí: „Píšu Ti poslední z Prahy...“

317. *Paní Simeonovové do Františkových Lázní — 5. června 1860*

Orig.: 1 list, m. 8°, ČS, koncept pro bulharský překlad (též ČS). V bulharském překladu, jenž není prací B. Němcové, je navíc oslovení Milá sestrice! a datace U Zlatnom Pragu 5/6 1860.

když jsem tam byla — Němcová byla ve Františkových Lázních v červenci 1846; viz dopis č. 17 (Listy I).

318. *Karlu Němcovi do Eisenberku — 18. září 1860*

Orig.: 4 listy, 8°, 2 lístky, 15,8 × 14,2 a 13,9 × 13,9 cm, NM, sbírka Richarda Morawtze. Na str. 8 je přípisek, Dora si tu koncipovala pro Bulhara Velička Simeonova zprávu o svých jazykových znalostech. Němcová dopis nejdříve datovala 15. září, což pak opravila na 18. září, psala tedy dopis čtyři dny.

Tvůj list dostala jsem 4/9 — dopis Karla Němce je datován z Eisenberka 2. září 1860, Karel dostal místo v Eisenberku v Krušných horách, v dnešním Jezeří u Chomutova; na Karlově dopisu u zmínky „My zde nesmíme v práci kouřit“ připsala Němcová poznámku: „To je moudré. —“; *paní Riegrová* — Marie R., roz. Palacká (1833—1891), choť Fr. L. Riegra; *od p. Palackého* — od Františka Palackého; *kamrtuch* — (z něm.) jemná vlněná látka; *Hlausová* — Anna (vlasteneckým jménem Milina) H. (1811—1892), dcera pražského mlynáře, dávná přítelkyně a podporovatelka B. Němcové; *od bratra* — bratr Anny Hlavsové Kosmas Hlavsa, mlynář, byl jako revolucionář z r. 1848 vězněn, zemřel r. 1869; *u Kapru* — v dopise ze 4. listopadu 1860 píše Němcová: u Kapra, nelze určit, o kterou židovskou rodinu zde jde; *Psala jsem Augustovi i Daňkovi* — tyto dopisy nejsou dochovány; *Budu mu zítra psát zase* — psala-li, dopis není dochován; *Ti Bulharové* — manželé Simeonovovi, viz dopis č. 317; *okolo Šumné a Ruštčuku* — jde o města Šumlu a Ruščuk; *učitel Čech* — dále uvádí Němcová jeho přijaté bulharské příjmení Milanovič; byl to Josef Meissner (1828—1893), rodák ze Sušice, revolucionář z r. 1848, druh Josefa V. Friče, člen kočovné herecké společnosti Josefa Kajetána Tyla; když uprchl z Rakouska, dal si v Bulharsku jako profesor jméno Milanovič a v Srbsku později jako kustos Národní knihovny v Bělehradě přijal jméno Vuković (Josef Zd. Raušar, Český emigrant, Praha 1895; Mil. Novotný, Muž mnoha jmen, Lidová demokracie, 7. II. 1960); *Čajkovský* — Michal Czajkowski (1808—1886), zprvu polský bojovník proti Rusku, pak spisovatel žijící ve Francii, diplomat v Turecku a poturčenec (Mehmed Sadyk paša), znova pracující proti carskému Rusku, guvernér v Bukurešti; na konci života se však poruštil; skončil sebevraždou; jeho beletristické práce ze života kozáků byly hojně překládány i do češtiny; *Demetr* — Vasil Dimitr Stojanov, mladý Bulhar, s nímž Němcová spolupracovala literárně, viz sdělení jemu psaná na rozhraní let 1860 a 1861, dopisy č. 327 až 330; *z Lendokové fabriky* — z Lendekova cukrovaru; *psal mu táta* — tento dopis Josefa Němce neznáme; *Jančo* — správně Jonča, jak píše Němcová v dopisu č. 328; *gradar* — bulharské gradinar, zahradník; *Direktor sultá-*

nových zahrad v Carohradě je prý Čech — nevíme, kdo to byl; *rajchsrát* — (něm.) říšská rada ve Vídni; *ti doktoři jsou tu oba* — snad Vilém Dušan Lambl a jistě vojenský lékař Bedřich Willigh, viz dopis č. 322 a vysv. k němu; *Ručníky... řezné* — rezné; *paní zahradnice Mar. Kučerová* — Karel psal 2. září 1860 o této krajanice, že je „ze Skalice Kučerovic (sládka) dcera Mária“ a že „Tě zná a s Marií že chodila do školy“ — s Marií Michenetovou; *Proseč* — nevíme, koho tak Němcová jmenuje; *u Steidlerů* — v hostinci v České Skalici.

319. *Jaroslavu Němcovi do Mnichova* — 29. září 1860

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 13,5 × 14,6 cm, ČS. V. Vávra dopis chybně datoval 11. zářím 1860.

Baruščinu fotografii — fotografii Barušky Křížkové, viz vysv. k dopisu č. 299; *Václav Frič* — bratr Josefa V. Friče, si chtěl po návratu z Londýna zařídit fotografický ateliér, ale k tomu nedošlo; zařídil si obchod s přírodninami; viz o něm v dopisech č. 301 a 313; *Antonín* — Antonín Jan Frič (1832—1913), bratr Josefa V. Friče, lékař, konečně profesor Karlovy university a ředitel zoologického oddělení Národního musea; *katolický sjezd* — byl v Praze mezi 24. a 27. zářím 1860; *u Modré hvězdy* — v hostinci na novoměstské straně Příkopů (čp. 864, 34 n.); *Beseda měšťanská* — byla tehdy v Kolovratské třídě (na Příkopech) v domě U černé růže, čp. 853/II, 14 n.; *Jaroslav Čermák* (1830—1878), syn Josefíny Čermákové (viz dopis č. 318), význačný malíř 19. století; *z jeho cesty na Slovensko* — tj. do Slavonska; *Gallait* — Louis G. (1812—1887), francouzský malíř, viz dopis č. 282 (Listy III); *Kolovrat* — Hanuš Kolovrat Krakovský (1794—1872), pán na Březnici; viz Listy III, č. 266; *Bendl* — Václav Čeněk B. měl po vysvěcení (29. července 1860) kněžskou primici v Březnici 5. srpna 1860; zval k ní tištěnými lístky; *toho dobrodiní Purkyňova* — Jan Ev. Purkyně dal Jaroslavovi ke konci září 1860 50 zl., aby se vyučil dřevoryteckému reprodukčnímu umění (xylografii).

320. *Marii Studničkové* —

Orig.: 1 lístek, 12,6 × 14,4 cm, ČS. Na rubu adresa a stopa pečeti BN. Nedatováno, lze jen přibližně vložit na toto místo.

321. *Jaroslavu Němcovi do Mnichova* —

Orig.: 1 list, 14,1 × 18,9 cm, ČS. Nedatováno, lze jen přibližně vložit na toto místo podle údaje „na druhou [zimou]“ a podle mnichovského pobytu Jaroslavova.

Turek — Karel T. (1831—1886), „měšťanský kloboučnický mistr“, bydlil v Praze I, Perštýn, čp. 346; *Bekl* — Josef Beckel (1806—1865), malíř podobizen, litograf a fotograf, viz dopis č. 236 a vysv. k němu (Listy III).

322. *Karlu Němcovi do Eisenberku* — 4. listopadu 1860

Orig.: 3 listy, 8°, 1 lístek, 14,5 × 17,5 cm, 1 lístek, 14,5 × 14,9 cm, 1 lístek, 14,5 × 12,7 cm, NM.

abys dostal dnes ráno přání — Karel měl svátek 4. listopadu; v novém bytu — Josef Němec píše Karlovi 10. října 1860: „Je to u samých bašt mezi Konskou a Žitnou bránou. No 577, při zemi, v domě je zahrada... dva hezké pokojíčky a kuchyň, ale velmi drahé za 150 f.“; bylo to v Baštecké (Hradební, dnes Mezibranské) ulici; N. — a Itl. — Napoleon III. a Ital — Garibaldi; kongres varšavský i teplický — kongres varšavský (jednání Ruska s Francií za účasti Františka Josefa I. a prince vladaře pruského) byl ve dnech 24.—25. října, předtím, koncem července 1860, se sešel císař František Josef I. v Teplicích s pruským princem; ta neapolská [komedie] — zmatky v bojích o připojení Neapolského království k sjednocující se Itálii; např. Pražské noviny psály právě 4. listopadu 1860: „K nepoznání roztrhaný oděv garibaldiánů naplnil krále Viktora Emanuele obdivením“ — a připojily ke zprávě samy vykřičník; Willig — Bedřich Willigh (1823 až 1879), vrchní vojenský lékař, příbuzný prof. I. J. Hanuše, viz dopis č. 203 (Listy III) a vysv. k dopisu č. 318; Macháček — Josef M., společník Františka Skály, továrník ve Zdicích, v jeho a Skálově cukrovaru byl Josef Němec zaměstnán, viz dopis č. 231 (Listy III) a dopisy další; Když byl táta s prací hotov — s revisemi v Novém Bydžově; paní nechtěla tátu v bytě trpět — Němcová byla tehdy v podnájmu v jednom pokoji u vdovy v domě čp. 544 na rohu Štěpánské a Žitné ulice (dům U archy Noe); pokojíček u jednoho mašinisty — podnájem ve Vodičkově ulici čp. 682; jiné prameny říkají, že to bylo u jedné vdovy, pradleny; „für ledige Herren“ — „pro svobodné pány“; v Baštecké ulici — v pozdější Mezibranské ulici, čp. 577, viz výše; k stěhování o čase — o termínu stěhovacím, v tomto případě o termínu podzimním, havelském (16. října); úředník při kamerálu — při finanční správě; odpověď... z Bulharska — od Velička Simeonova, který chtěl Doru získat pro Bulharsko jako učitelku, viz dopis č. 317; Dřevořezbářství — dřevorytectví, xylografie, viz vysv. k dopisu č. 319; Karel Lambl — Karel Milan L. (1823—1894), hospodářský spisovatel, byl r. 1861 povolán vlivem biskupa Josipa Strossmayera za ředitele hospodářského učiliště v Křiževci (Křiževac) v Chorvátsku; Krejčí je ředitelem reálky v Písku — prof. Jan Krejčí byl pověřen organizací české reálky v Písku a byl pak jejím ředitelem v l. 1860—1862; mladší Erben — Edvard Erben (1834—1867), dějepisec, viz dopis č. 301; zemřel v Písku; mladší Tonner — František T. (1837—1906), bratr politika Emanuela T., chemik, profesor a po Vojtěchu Lešetickém další ředitel písecké reálky; Lešetický — Vojtěch L. (1830—1908), viz dopis č. 256 (Listy III), spisovatel, profesor a pak i ředitel písecké reálky; Böhm — Karel B. (1833 až 1897), rodák z Rychmburka, asistent pražské reálky, učitel vyšší reálky v Písku (učil strojnictví, stavitelství a deskriptivě), pak ředitel reálky v Lichomyšli; Čas — politický denní list našich revolučních demokratů, vycházel od 2. října 1860 do konce ledna 1863; Černý pivovar — Fingerhutův pivovar na Karlově náměstí; paní a pánovi — domácím Karlovým v Eisenberku; u Kappra — viz dopis č. 318 a vysv. k němu; Rieger žádal zase o dovolení vydávat noviny — bylo to v červnu 1860 a pak znova koncem

října 1860, ale obě žádosti byly zamítnuty, druhá 20. prosince 1860; *potom nebudou... brát Čas* — u Riegrů, především Rieger sám, nemohli sympatizovat s revolučními demokraty, Čas brali jen proto, že nebylo nic jiného (Pražské noviny byl oficiální, vládní list); *Hansmannovy Noviny* — Moravské noviny, jež Leopold Hansmann redigoval od r. 1857 až do r. 1863, do své smrti; *Fialovi umřela ta malá holčička* — v Archivu hl. m. Prahy není na osobním archu zahradníka Josefa Fialy zmínka ani o narození dítěte, ani o jeho smrti; *Karel bydžovský* — syn Františka, bratra Josefa Němce, viz dopis č. 337; *švagr* — bratr Josefa Němce František, dozorce v novobydžovském cukrovaru.

323. *Václavu Štulcovi* — 9. prosince 1860

Orig. v pozůstalosti Václava Štulce v býv. archivu kapituly vyšehradské (nebyl nám dostupný). Otisk: Vyšehrad 1, 1945, čís. 3, str. 20.

od Jaroslava list — z 25. listopadu 1860; *paní jeho žalovala ho na policii* — podle Jaroslavova dopisu z 18. listopadu 1860; bylo to pro nezaplacenou činži za dva měsíce; *tam musel [pas] odevzdat* — slovo pas doplňuji podle dopisu č. 324.

324. *Janu Karlu Rojkovi do Nového Města nad Metují* — 9. prosince 1860

Orig. není znám, poslední jeho stopu udávají M. Gebauerová a Z. Záhoř: ztracen, opis u paní Hartmannové, Praha-Vinohrady. Otisk: Český lid, 12, str. 221 (M. Gebauerová); G. III, 201.

list od Jaroslava — dopis z 25. listopadu 1860, viz o něm i v dopise č. 323; *Richter* — Franz R., profesor hebrejštiny na universitě v Mnichově, botanik, známý Jana Ev. Purkyně; *Purkyně* — Jan Ev. P.; *ážio* — (z it.) zde přírážka nad jmenovitou hodnotu rakouské měny; *od Bulharky* — od ženy Velička Simeonova; *když přijel z Nizzy* — kam na podzim r. 1859 vezl svou choť Terezii, jež pak 19. srpna 1860 zemřela v Podmoklí; *psala jsem dvěma pánům* — Fr. Šebkovi a někomu, koho nemůžeme přesně určit; *může mu 15 fl. odpracovat* — může Janu Ev. Purkyňovi — až bude vyučen dřevorytectví — vypracovat xylografické ilustrace pro jeho časopis Živu; *já napíšu za ostatních 15 fl. článek do Živy* — Němcová měla v Živě jen dva příspěvky: Pěstování růžového keře v Bulharsku a Starobulharské prostonárodní názvosloví hvězd a větrů, oba jsou podepsány Božena N. a oba byly otištěny za sebou v téměř 2. svazku ročníku 1860, tedy již v půli roku, nikoli koncem roku nebo dokonce r. 1861 (viz Spisy B. N., XI, 1957, str. 94—102); *šla jsem k jedné paní* — patrně k paní Josefíně Čermákové, viz dopisy č. 296 a 318; *15 fl. za článek do Živy* — snad za články z 2. svazku 1860; *psala jsem... panu Šebkovi* — list neznáme.

325. *Jiljímu Vratislavu Jahnovi* — 30. prosince 1860

Orig.: navštívenka, hlazený papír, na přední straně je vyraženo slepotiskem frakturovým písmem „Božena Němcová“ (!); NM.

Navštivte mne — psáno po oznámení, že J. V. Jahn přejímá po J. Neru-

dovi redakci Obrazů života; Němcová buď chtěla jednat o své spolupráci, anebo chtěla doporučit syna Jaroslava pro xylografické reprodukce ilustrací.

326. *Václavu Štulcovi* —

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladu č. 325, ČS. Sdělení nedatované lze přibližně vložit na toto místo podle dopisu psaného Václavu Štulcovi v této době (dopis č. 323) a podle použité navštívenky.

327. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* —

Orig.: 1 list, 14,5 × 10,5 cm, NM, Náprstkovo museum; nedatovaný dopis je psán azbukou. Otisk: Zdeněk Urban, Slovo a slovesnost 15, 1954, str. 95.

tu svatbu přeložiti — vypsání bulharské svatby (z díla G. S. Rakovského Pokazalec ili rokovodstvo, kak da sja iziskvot i izdivjot najstari čbrti našego bytija, jazyka, narodopokolěnija, starago ni pravlenija, slavnago ni prošestvija i proč (I, Oděsa 1859); prostřednictvím V. B. Nebeského bylo snad použito tohoto překladu v I. díle Riegrova Slovníku naučného (1860), str. 963.

328. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* —

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů č. 325 a 326, podle toho ji lze přibližně zařadit; NM, Náprstkovo museum. Slovo Skotovodstva je napsáno azbukou.

ke korektuře Skotovodstva — (skotovodstvo — chov dobytka); o tomto odvětví bulharské hospodářské výroby není obsírně psáno v Riegrově Slovníku naučném; *p. Veliču* — Velička Simeonova, viz dopis č. 317 a vysv. k němu; *Jonču* — toto jméno bulharského studenta, druha Stojanovova, příjmení nám neznámého, vyskytuje se již v dopise č. 318 v chybném tvaru Jančo, viz vysv. k dopisu č. 318.

329. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* — počátkem r. 1861

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů 325, 326 a 328. NM, Náprstkovo museum.

330. *Vasilu Dimitrovi Stojanovovi* —

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů 325, 326, 328 a 329. NM, Náprstkovo museum. Zařaduji ji podle toho, že tu Němcová urguje návštěvu, o níž žádala již v dokladu č. 329.

331. *Boženě Šetlíkové-Staňkové* — před 25. březnem 1861

Orig.: navštívenka téhož druhu jako u dokladů předcházejících, NM, sbírka Richarda Morawtze. Cizí rukou je u data 25/3 připsáno 1861.

popros matičku — paní Karolínu Staňkovou; *do 25/3* — do dne, kdy bral Josef Němec pensi.

332. *Kateřině Petrovičové (Lauermannové) — 14. června 1861*

Orig.: 1 list, 8°, NM. Na str. 2 je obráceně napsána adresa; list byl zapečetěn. Cizí rukou je na str. 1 v pravém rohu připsána tužkou chybná datace 14/6 1860, správně je datován originál. V dopisu častá přepsání a mnoho vynechaných slov.

hladila jsem prádlo — žehlila; do Mlíkosrb — k tamnímu faráři Josefu Šafránkovi, viz dopis č. 303; p. V. — pan Vojtěch, Náprstek.

333. *Doře Němcové do Prahy — z Chlumce nad Cidlinou 1. srpna 1861*

Orig.: 1 list, 8°, ČS.

brazlety pro Karolinku — náramky pro hospodyni mlíkosrbského faráře Josefa Šafránka; miliová svíčka — Millyho svíčky, lidově i mlékové svíčky, nazvané podle výrobce, jenž vynalezl zmýdelňování tuků vápnem a lití svíček; mólový pásek — mulový pásek, z mulu, jemné bavlněné tkaniny; bude zde divadlo — o posvícení, 11. srpna, hrála se Slepá, činohra o jednom jednání, z francouzštiny přeložená J. Sl. Haštalským, a Husička z Podháje, jednoaktová veselohra, upravená podle francouzského originálu B. Novotným (Eliškou Peškovou); v Jaroměři byla beseda — zpěvácká akademie 21. července, zúčastnily se jí pěvecké spolky z Hradce Králové, Chrudimě, Semil, Dvora Králové, České Skalice, Náchoda, Jaroměře; Jaroslav Goll (1846—1929), pozdější historik a universitní profesor, rodák z Chlumce nad Cidlinou; Merenda v Bydžově — byla 26. a 27. srpna 1861; psala jsem ráno panu Vojtěchu Šafaříkovi — dopis neznáme; neomylným bude hostem — jistým, nepochybným; po těch — Sokolových — po dopisech Sokolových; Sokol říkala tehdy Němcová Vojtěchu Náprstkovi, viz studii Josefa Lelka, Poslední přátelství Boženy Němcové (Praha, 1918); Dora po 8. srpnu 1861 matce odpovídá: „Ty listy od V., jsou-li to ty, o kterých se zmiňuješ, jsem hledala všude, a byly až nejspodněji v šupletí.“

334. *Doře Němcové do Prahy — z Mlíkosrb 7. srpna 1861*

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Postskriptum „Udělej mi účet“ je napsáno červenou tužkou.

z Chlumce — od sládka Josefa Daňka; Heinr. — nevíme, koho tak Němcová označila; Lib. — jde tu snad o Jana Knedlhase Liblinského, spisovatele; Mlíkař. — Mlíkařce; Malos. — patrně švadleně z Malé Strany; Tobě p. — patrně: Tobě posílám; brazlety... svíčku miliovou — viz vysv. k dopisu č. 333; v Platejze — ve velikém obchodním středisku v paláci Platýze v tehdejších Alejích (dnešní Národní třídě); v Široký ulici — dnešní Jungmannově na Novém Městě pražském; u Sedmíků — u Karla a Anny S., obchodníků zprvu na Uhelném trhu, později v Rytířské ulici; před Gablerovým — před Gablerem; Josef Gabler byl soustružník na rohu Ovocné a Perlové ulice; Riegrova podobizna — vyšla u Mikuláše Lehmana, srov. zprávu Pražských novin z 3. srpna 1861; ten popis pohřbu — pohřbu Karla Havlíčka Borovského, viz o tom v dopise č. 347; Dora píše v dopise psaném po 8. srpnu 1861, že jako dopisy Vojtěcha Náprstka, tak

„nejspodněji v šupleti“ nalezla „též popis pohřbu H.“; *ilyrský slovník* — srbský nebo slovinský slovník; *notic — ze Slovenska* — notes, zápisník; *ne co jsou ty písně* — zápisník se slovenskými písněmi je otištěn v Díle Boženy Němcové, sv. 13, Putování po Slovensku, 2, 1930; *ale co jsou ty pověry* — původně byl v majetku Bohuslava Duška, nyní v NM; *Paní Rézinka* — posluhovačka Němcových v té době; *Lipšová* — nevíme, o koho jde; *na posvícení nepřijed* — do Nového Bydžova, slavilo se v neděli po sv. Vavřinci, r. 1861 připadlo na 11. srpen; *na merendu* — viz dopis č. 333; *paní Knappová* — v dalších dopisech Knoppová, Knoppka, nevíme, o koho jde; *k Wildnerovým do Museum* — František Wildner (nar. 1810) byl sluha v Českém museu, měl na starosti i rozprodej knih vydaných Maticí českou.

335. *Doře Němcové do Prahy — z Mlíkosrb 7. srpna 1861 odpoledne*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Dopis není ukončen, 2. strana je popsána asi z třetiny, a nebyl odeslán. Viz další dopis č. 336, další koncept.

lístek Knoppové — viz dopis č. 334 a vysv. k němu; *Pešina* — František P. (1816—1872), obuvník, r. 1861 bydlil ve Spálené ulici č. 46; *k švagrovi* — k Františku Němcovi, dozorci cukrovaru v Novém Bydžově; *Kačénka* — Kateřina Němcová, vdova po Vavřinci Němcovi, vedla se synem Josefem hostinec U anděla; *strýc* — švagr B. Němcové František Němec; *u Bromskéjch* — měšťanská novobydžovská rodina; dceru si vzal později za manželku hostinský Josef Němec; *Stáza* — dcera Františka Němce, Dořina sestřenice.

336. *Doře Němcové do Prahy — z Mlíkosrb 8. srpna 1861*

Orig.: 1 list, 8°, ČS. Dopis nedokončený, neodeslaný.

paní Hanušové... lístek — nevíme, napsala-li Němcová Lauře Hanušové tento dopis, ale z této doby je dochována (NM) poštovní stvrzenka, podle níž poukázala Němcová 8. srpna 1861 paní Hanušové 32 zl., patrně jako úhradu dlužných peněz; snad šlo i o splátky pro jiné přátele, kteří Němcové vypomáhali; splátka byla možná, když dostala Němcová v Chlumci peníze od sládka Josefa Daňka; *na Knoppku* — viz dopis č. 334 a vysv. k němu; *v starém bytu* — v Baštecké ulici (viz vysv. k dopisu č. 322); v této době bydlil Josef Němec již v domě U tří lip na Kolovratské třídě (na Příkopech), v úmrtním domě Boženy Němcové; *kreslinu Hynkovu* — kresbu portréту syna Hynka (reprodukce: M. Novotný, Život Boženy Němcové, II, příl. XIV); *Masaniello* — rytina portréту neapolského revolucionáře Tommasa Aniella, již přivezl Němcové z cest Vilém Dušan Lambl (reprodukce: Fr. Kubka—M. Novotný, Božena Němcová, 1941, str. 170); *Franklin* — drobná rytina portréту Benjamina Franklina, dar Vojtěcha Náprstka; *Sandová* — portrét George Sandové, jež daroval Němcové Josef Čejka; *srbské pohádky... srbské písně* — edice, podle nichž se připravovala Němcová k dalším pracím národopisným; *Dobry člověk* — byl otištěn v Poslu z Prahy r. 1858; *Perle* — almanach Perly české z r. 1855, v němž byla otištěna Karla;

Švajcerka — Schweizerová, posluhovačka; *Máj* — almanach z r. 1858, v něm byla otištěna Chyže pod horami; *knihu pana Vojtěcha* — Vojty Náprstka, snad se tento údaj týká České včely, o níž píše Němcová bezprostředně dále; *Včela* — Česká včela, časopis redigovaný Karlem Havlíčkem; v ní byly v l. 1846—1847 otištěny Obrazy z okolí domažlického; *kteřou budu potřebovat do druhého svazku* — v 2. svazku Spisů Boženy Němcové (vydání Augustova) nebyly však Obrazy z okolí domažlického otištěny; *Rézinka* — snad totožná s posluhovačkou Švajcerkou, výše jmenovanou; *povez* — svrchní šat ženský, ozdobný plášť, přehoz (franc. se pavoiser — slavnostně se okrášlit, svátečně se ustrojiti); *Sandovou (knihu)* — knihu Jean Zyska či Consuelo či La Comtesse de Rudolstadt; *svazky musejního časopisu, v nichž jsou moje články o Slovensku* — Uherské město (Ďarmoty), Obrazy ze života slovenského.

337. *Josefu Němcovi (synovi) do Nového Bydžova* — z Mlíkosrb 8. srpna 1861
Orig.: 1 list, 8°, ČS. Faksimile: Božena Němcová v Bydžově (Nový Bydžov, 1840); na rubu listu adresa.

byla by mrzutost se švagrem — viz dopis č. 335; *střežek* — Josef Němec, muž B. Němcové; *u Klama* — v Klamovské zahradě v Košířích; *Karlovi* — synu Františka Němce, dozorce cukrovaru v Novém Bydžově, viz o něm v dopisu č. 322; *U Broumovských* — správně Bromovských, viz dopis č. 335.

338. *Josefu Seidlovi do Prahy* — z Litomyšle 17. září 1861

Orig.: 3 listy, 8°, ČS. Datace: Dora píše matce ve středu 18. září 1861: „Právě přichází Seidl a dává mně Tvůj list.“ Nejbližší úterý bylo tedy 17. září. — Dora se pohoršila nevhodnou matčinou sdílností vůči člověku cizímu a dopis zadržela, Seidl jí dopis ponechal, a tak se nám tento dokument zachoval. — V ČS je uložen rukopis B. Němcové (1 list, 14,4 × 10,5 cm), jenž se zdá být přípravou k dopisu, jež Němcová poslala z Litomyšle Seidlovi. Soudíme tak podle shod v údajích obou rukopisů. Tento nedatovaný náčrtek je psán na listu vpůli svisle přeloženém, a to tak, že na každé půli po líci i po rubu je psáno tužkou zvlášť, tedy ve čtyřech sloupcích. Datovat jej můžeme podle zmínky o penězích, jež Jaroslav utratil (7 zl. 45 kr.), neboť je dochována (NM) poštovní stvrzenka, podle níž Božena Němcová poslala 24. srpna 1861 Jaroslavovi 7 zl. 40 kr. Text tohoto konceptu, jenž pochází z majetku Dory Němcové, zní:

[— — —]

Copak Karel, ten je chudák nejhůř v tom — ale dostanu-li tu podporu z Vídně k cestování na Sloven[sko], dám mu 5 f., ale Doře a Jaroušovi ani. Ty mě stáli peněz, ty dva, a dokonce Jarouš utratil tu s cestou tam f. 7,45, — co jsem já mu poslala, táta mu dal 4 f. pro Doru — to také utratil, a nebyl by se o nich zmínil, kdyby to byl táta [— — —]

péra

šaty —

koverty — 4

líst. K

kníhu panu Voj.

Poutník

ploché péra 4 —

punčochy

Štulc —

a potom jsou

adresu Lam.

psát...

špatně vyhlížím, táta — co řekl, když přijeli, bručel — Pan Vojtěch — Adresu zeptat — Kdyby mně Dorinka také zapomněla na ty šaty, tedy upomeňte, já je tuze potřebuju.

[— — —]

předešlý měsíc poslední dni psala jsem pánovi — tento dopis Josefu Němcovi z konce srpna 1861 neznáme; *Rézinka* — viz dopis č. 336 a vysv. k němu; *z Tejnice p. Augustovi* — z Týnce nad Labem, dopis neznáme; *do noticu* — do notesu, zápisníku; *U modré hvězdy* — v hostinci paní Tobilářové; *Copak říkal pán tej slávě...* — tomu, jak studenti o novobydžovské merendě oslavili B. Němcovou; *Mužáková* — Karolína Světlá; *pan Vojtěch* — Vojta Náprstek; *s Augustou kontrakt* — kontrakt je dochován (ČS), je datován 16. zářím 1861; *že jsem v tiskárně korektorem* — Augusta využil spisovatelčiny přítomnosti a dal jí korigovat Obrazy života a spis Josefa Wenziga; *Baruška* — Barbora Křížková; viz dopis č. 299 a vysv. k němu; *přiložený lístek dejte Doře* — viz dopis č. 339; *Druhý lístek doneste paní Petrovičové* — tento dopis Němcová nepřiložila, ani ho už nenapsala, jak poznamenala na konci tohoto dopisu; *Dá Vám balíček lístů* — Němcová si u paní Petrovičové-Lauermannové uložila svou korespondenci; *adresu Lamblových* — adresu matky Viléma Dušana Lambla Marie (Praha I, Nábřeží, 334); *Šetlíková* — Božena Š., dcera lékaře Václava Staňka, tehdy už ovdovělá a žijící v Praze; *vídenští Slované* — vídeňští příznivci B. Němcové, jako byli zejména Petr Bílka, Jan Doležálek a Jan Dvořáček; *Švajcerka* — viz dopis č. 336 a vysv. k němu; *neboť se v sobotu bude tisknout program* — byl vytištěn jako samostatný list a byl připojen i k I. dílu Spisů; *slovenskou Bčelu* — slovinický časopis Bčela, jež získal pro Němcovou Josef Němec za svého pobytu v Běláku v Korutanech, viz dopis č. 218 (Listy III); *v jeho skladu* — ve skladu A. Augusty v Praze; *u toho papírníka v Ovocné ulici před Gablerem* — viz dopis č. 334.

339. *Doře Němcové do Prahy* — z Litomyšle 17. září 1861

Orig.: 2 listy, 8°, ČS. Nedatováno, datace podle věty „Byla jsem tedy nucena psát Seidelovi“ a podle věty „Přiložený lístek dejte Doře“ v dopisu č. 338; dopis byl přílohou dopisu předcházejícího.

Sedmík — Karel S., obchodník, viz vysv. k dopisu č. 334; *Nedostaneš-li*

ji — sítku; v sobotu se tiskne program — viz dopis č. 338; *Ve čtvrtek, když jsem tam přijela* — 12. září 1861; v hostinci u Piffů — na Dolním náměstí; *poslala jsem mu do tiskárny list* — tento dopis neznáme; *pan manžel mně řekl, Nejspíše pojedete do Litomyšle* — o návštěvě Augustové v Praze psal Josef Němec B. Němcové 8. září 1861; *Až vyjde Babička* — Němcová se dožila jen vydání prvního sešitu Babičky před 20. lednem 1862; toho dne dostala do rukou první výtisky, den nato zemřela; *udělali jsme tam kontrakt písemní* — viz dopis č. 338; *na Zavadilce* — v litomyšlském výletním místě; zábava tato byla 16. září, i podle toho lze datovat tento dopis; *abych převzala korekturu* — viz dopis č. 338; *korekturu Wenzigové [knihy]* — spisu Josefa Wenziga (sněmovní předlohy): Provedení rovnoprávnosti obou jazyků ve školách; *Obrazů života arch druhý také jsem už koregovala* — za nepořádného redaktora J. V. Jahna.

340. *Jaroslavu Němcovi do Prahy — z Litomyšle po 18. září 1861*

Orig.: 2 lístky a 2 proužky papíru, ČS. Fragment dopisu bez začátku a bez konce, není jisté, byl-li dopis odeslán. Datace podle toho, že navazuje na zprávy B. Němcové o korektorství v tiskárně A. Augusty a na reakci, kterou tyto zprávy vzbudily u Josefa Němce, u Augusty a u J. V. Jahna.

tátův list ... o Augustovi — není dochován, Němcová jej — jak píše — dala Augustovi; *list Jahnovi* — v pozůstalosti J. V. Jahna (NM) není dochován žádný dopis A. Augusty; *Wenzigův spis ... aby se to do Vídně poslalo* — viz dopis č. 339 a vysvětlivku k němu; do Vídně byl tisk poslán jako sněmovní předloha; *Haase* — některý z majitelů pražského závodu tiskařského, papírnického, nakladatelského, písmolijeckého a kamenotiskařského; *langendorfská papírna* — v Dlouhé Loučce (Langendorfu) u Uničova na Moravě; *Kučera* — Josef K. (1829—1907), chemik, novinář a učitel; *Hlasatel* — správně Hlas z Litomyšle; vycházel jen v prvním čtvrtletí r. 1861; *Domenikus* — Herrmann Dominicus (nar. 1827 v Altenburku v Sasku, zemř. 1889), vedoucí knihkupectví, nakladatel; *Libverda* — statek nedaleko Děčína, kde byla jedna z prvních vyšších hospodářských škol v Čechách (zal. 1850 s vyučovacím jazykem německým); *Ich bedauere Sie...* — Lituji vás, pane Augusto! — Jste energický muž, ale máte zvláštní neštěstí s českou literaturou — s takovou škodou nechtěl bych být českým nakladatelem; *Asi třetí den psal Jahn Augustovi* — ani po této korespondenci není stopy; „*Všude roztrušuje...*” — Němcová zde reprodukuje část dopisu J. V. Jahna.

341. *Jaroslavu Němcovi do Prahy — z Litomyšle 2. října 1861*

Orig.: 3 listy, 8°, 1 list, 14,2 × 17,6 cm, ČS.

k prvnímu svazku mých spisů moji podobiznu — ale I. díl Spisů, Babička, vyšel bez podobizny a celé litomyšlské vydání spisů Boženy Němcové zůstalo bez portrétní spisovatelčina; *že chce Farský vydat moji podobiznu* — tento litografický portrét byl vydán až r. 1862; *o podobizně, co je u Staňků* — jde o variantu olejového portrétní díla malíře Josefa Hellicha z r. 1845,

vytvořeného pro Fr. Lad. Čelakovského (obě verze tohoto portrétu jsou reprodukovány v Životě Boženy Němcové, II, 1951); *tu by jen tenkrát litografovat mohli...* — podle Hellichova obrazu byl xylografován portrét B. Němcové jako doprovod jejích nekrologů; *dvě fotografie* — portrét Hellichův (podle B. Němcové jeho kopie asi z r. 1848) byl tedy ofotografován už za života Němcové; *u Wintra... fotografovat* — k poslednímu, předsmrtnému zvěčnění podoby B. Němcové fotografem Mořicem Wintrem už nedošlo; *Illustrierte Zeitung* — vycházel v Lipsku; *Wanderer* — politický časopis federalistický; *Presse* — vídeňský časopis centralistický; *Münchener Punch* — časopis humoristický; *Neueste Erfindungen* — časopis věnovaný vynálezům; *Bohemia* — pražský centralistický časopis; *to číslo Obzoru, co je v něm kritika Babičky* — viz Obzor 1855, str. 291 až 300; Němcová zřejmě pomýšlela na to, že se bude při nové úpravě textu řídit i pokyny svých kritiků; *na číslo Jungmannova domu* — v Široké ulici čp. 749, kde bydlila dcera Josefa Jungmanna Kateřina Petrovičová-Lauermannová; *Réza* — Rézinka, viz dopis č. 336 a vysv. k němu; *já potřebuju jednu věc, co mám u ní schovanou* — svazeček své korespondence, viz dopis č. 338 a vysv. k němu; *zmíň se Winterovi* — u fotografa Mořice Wintra byl tehdy Jaroslav zaměstnán jako pomocník; *Jaroslav Šafařík* (1833—1862), syn P. J. Šafaříka, vojenský lékař; do Vysokého Mýta jezdil za dcerou podkrajského Josefa Klímy; když byla v září 1862 slečna Klímová usmrcena kamenem spadlým z věže vysokomýtského kostela, zastřelil se; *abych psala bratrovi* — Vojtěchu Šafaříkovi; *že to už četl v novinách* — např. v Pražských novinách 9. října: „Budiž ještě krátce připomenuto, že se tisknou nákladem Augusty v Litomyšli sebrané spisy Boženy Němcové“; *povídka v Podzámčí* — V zámku a v podzámčí; *na jeho hrubiánský psaní* — na dopis, v němž Josef Němec vyčítal B. Němcové, že raději dělá Augustovi korektorku, než aby vydávala své vlastní knížky; dopis tento není dochován, ale jeho obsah je reprodukován v dopise Dory Němcové matce z 18. září 1861; rovněž není známo, odpověděla-li Němcová manželovi na tento dopis; *paní Špottová* — Josefa Š. (1825—asi 1889), dcera purkmistra Josefa Červenky ve Mšeně, žena lékaře Jana Špotta; *paní Svobodová* — snad Františka S., vdova po prof. Františku Janu Svobodovi (1803—1844), pedagogu, učiteli první české opatrovny, autoru Školky (1839) a jiných pedagogických prací; *nepřijdu do redakce* — do administrace Národních listů, kde byl zaměstnán Josef Němec; *otec Augustové* — knihtiskař František Berger; Josefa Bergrová byla sestra hostinského Jana Toboláře, r. 1861 byl ještě živ i její muž; měli dvě dcery, starší Františka se r. 1852 provdala za Antonína Augustu a Augusta byl poručníkem dětí po Janu Tobolářovi, jenž zemřel r. 1859; *netiskly se tam jen písničky...* — smysl: ...než písničky, tiskly se tam jen písničky (a podobné jarmareční a poutové tisky); *historie o Genověfě* — oblíbený a často přetiskovaný jarmareční, kramářský tisk; *Nehvizdy* — otec Augustův Jan byl do r. 1847 v Nehvizdech poštmistrem, ale tento statek neměl; *bratr je v Praze usazen* — František Augusta byl poštovním úředníkem (oficiálem),

bydlil v Růžové ulici na Novém Městě pražském; v *Kolovratské třídě* — na dnešních Příkopech; *Kolář* — Josef K. (1830 — 1910), spisovatel, slavista; *zítra... budu psát Doře* — snad jde o dopis, o jehož náčrtu viz poznámku zde na str. 155; *Tátovi budu psát* — neznáme žádný dopis B. Němcové, který by byl psán Josefu Němcovi po 4. říjnu 1861.

*

342. *Anně Hlausové do Prahy* — z Nymburka 19. července 1848

Orig.: 1 dvojl., 8°, na str. 4 adresa. V majetku pí Božice Štúrové v Bratislavě. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

list od pana Klácela — není dochován, F. M. Klácel byl tehdy v Brně.

343. *Janu Dlabačovi v Nymburku* — 13. června 1849

Orig.: 1 list, 8°, na rubu adresa, ČS. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

Dusbaba z Liberce — vrchní komisař finanční stráže Pavel D.; *Havelka* — Matěj H. (1808—1892), právník a spisovatel, magistrátní rada v Nymburku.

344. *Gustávu Kazimíru Zechenterovi do Brezna* — 7. prosince 1852

Orig.: 1 dvojl., 8°, M. Na str. 4 adresa. Otisk: B. Haluzický.

Slota — Juraj Slota Rájecký (1819—1882), profesor katolického gymnasia v Banské Bystrici; *Jan Sobieski* — Jan III. S. (1624—1696), král polský; *Stanislav August* — Stanislav II. August Poniatowski (1732—1798), poslední král polský; *Rudolf* — Rudolf II. (1552—1612); *početní peníz* — určený jen k počítání, bez měnové hodnoty, žeton, zavedený u nás za Jana Lucemburského po vzoru francouzském; *komora* — zde úřad spravující královské důchody a jmění; *Rárus* — Michal R., stoličný úředník v Banské Bystrici; *Slabý* — Matěj Slabej, hlavní fiškál v Brezně; *Končák* — Ján K., evangelický farář; *Francisci* — Ján F. (1822—1905), slovenský spisovatel, pseud. Janko Rimavský.

345. *Elišce Lamblové* — 4. května 1854

Orig.: 1 dvojl., 8°, na str. 4 adresa. Originál byl r. 1950 v majetku pí Marie Tomešové v Praze, Týnská ulička 2, fotokopie v majetku pí Ludmily Koutné-Lamblové, vnučky dr. Jana B. Lambly, v Ústí n. L. Otisk: Mil. Novotný, Lidová demokracie, 8. listopadu 1959.

Boženka Staňkova — dcera lékaře Václava Staňka, později provdaná za inž. Josefa Šetlíka; *do Kinské zahrady* — do zahrady Kinských na Smíchově; *Pan bratr* — Vilém Dušan Lambl; *k Staňkovům* — do domu lékaře Václava Staňka.

346. *Karlu Němcovi do Zaháně* — 13. září 1856

Orig.: 1 list, 8°, 1 lístek, 13,7×10,1 cm, NM (státní deposit). Otisk: Mil. Novotný, Literární noviny, 31. ledna 1959.

žádanou adresu — rodiny v saské Žandavě, kam měl Karel poslat věci, které získal pro matku a sourozence; byla to patrně rodina hospodského, o němž se v dopise mluví dále; *do Děčína* — kde vyučovali dva bratři Lamblové, Jan a Karel; ti měli zprostředkovat přenesení zásilky přes hranice; z této korespondence B. Němcové není nic známo; *ať mi... něco na památku napíšu* — Němcová žádala členy své rodiny o památníkové zápisy; *táta jde přece do Solnohradu* — pražské policejní ředitelství vydalo Josefu Němcovi 26. října 1856 pas, v němž čteme, že je Němec přikázán služebně do Solnohradu a že se tam odebere 28. října (M. Novotný, Život Boženy Němcové, VI, 166); Josef Němec však pas vrátil 29. října 1856 s poznámkou, že dostal místo v Běláku; *že vytře pol.... zrak* — policii; *Ida z Düringsfeldu* (1815—1876), německá spisovatelka, jež si tehdy zajela do Prahy a navštívila po prvé Němcovou; viz dopis č. 219 (Listy III) a srovnej údaj Václava Tilla (Božena Němcová, 1940, 256); *provdaná baronka Reinek* — Reinsberg, její muž byl baron Otto von Reinsberg; *Babičku... chce přeložit do francouzského* — nepřeložila ji do francouzštiny, ba ani do němčiny, což chtěla později udělat ve spolupráci s Janem Ohéralem; *Chtěla..., abych jí napsala svůj životopis* — Ida von Düringsfeld napsala po šesti letech životopisný nekrolog B. Němcové do německého časopisu Viktoria; *Ausland* — časopis vydávaný v Mnichově; *Klemm* — Friedrich Gustav K. (1802—1867), bibliotekář a kulturní historik, autor šestisvazkového díla Die Frauen (1854—1859); *Über Kärnten* — tato kniha Idy von Düringsfeld vyšla s datem 1857; *Z Prahy se již hosté rozchází* — účastníci pražského sjezdu hospodářů a lesníků; *v aréně* — ve Pštrosce se hrál 11. září 1856 Amerikánský ženich, veselohra německého spisovatele H. Clarena (1771—1854), vlastním jménem Karla Gottloba Samuele Heuna; *starší Kolár* — Josef Jiří K.; *u Špinků* — v domě na rohu Příkopů a Václavského náměstí, čp. 846, kde v patře byla Vídeňská kavárna, oblíbená u slovanských návštěvníků Prahy; *Radziwill* — nelze určit, kterého člena této polské knížecí rodiny má Němcová na mysli; *Rajačič* — Josef svob. pán Brinskij R. (1785—1861), patriarcha rakouských Srbů.

347. *Nezjištěnému příteli a podporovateli* — na rozhraní let 1857—1858

Orig.: 1 lístek, 16 × 10 cm, ČS. Fragment dopisu. Po prvé reprodukován (i faksimilem) v článku Jana Krtičky Nové doklady k životopisu Boženy Němcové ve sborníku Hradecký kraj, 1958 (Hradec Králové, 1958), na str. 429. Krtička se domnívá, že tento nedatovaný fragment je z r. 1856, ale protože Babička v Erinnerungen vyšla až r. 1858, bude potřeba dataci posunout ne-li do začátku r. 1858, tedy alespoň na konec r. 1857, viz dopis č. 236 (Listy III): „...od Bellmanna nemám posud ty peníze“ — peníze za autorisaci překladu Babičky — a dopis č. 264 (Listy III).

madame — snad Karolína Světlá, viz dopis č. 219 (Listy III), kde Němcová jmenuje Karolínu Světlou madame; *Winiker* — Karel W., nakladatel Moravských novin.

348. *Josefu Drahorádovi v Praze — koncem roku 1858*

Orig.: 1 list, 22 × 23,9 cm, NM, Národopisné oddělení. Fragment dopisu, chybí začátek. Adresa je na rubu listu v přeložené dolní půli, jež složením tvořila obálku listu. Stopa pečeti. Některé incipity písní jsou podtrženy, naše vydání je vyznačuje kursivou. Otisk: Mil. Novotný, Květy, 1956, č. 10.

Tyto naznačené písně aby Vám... zpíval — Miča drotar, o němž se mluví v dopise i dále; *Kollárovy Zpěvanky* — Národné zpievanky čili písně světské Slováků v Uhrách (Budín, 1834); *Vansa* — Ludvík V., syn učitele z Píly na Slovensku, učitel na pražské hudební škole, r. 1859 bydlil na Staroměstském náměstí, čp. 935; *vedle Husy* — vedle Zlaté husy na Václavském náměstí; *na Staré poště* — do r. 1723 byla na Malé Straně pošta na Maltézském náměstí (čp. 480, 8 n.), pak byl zde hostinec Na staré poště.